

№ 23.

Warszawa, d. 7 czerwca 1924 r.

№ 23.

REDAKCJA i ADMINISTRACJA: Warszawa, Chmielna 2 m. 6, tel. 114-26. Adres telegr.: „Metalowcy — Warszawa“.

Prenumerata wynosi wraz z przesyłką w kraju: Złp. 4 kwartalnie. Nr. pojedynczy gr. 40.
Członkowie Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych otrzymują „PRZEMYSŁ METALOWY” bezpłatnie.

SZWEDZKIE
ŁOŻYSKA
KULKOWE

SKF

Warszawa
Kopernika 13
Telefon 12-14

339

Tow. Akc. J. JOHN w Łodzi

WYRABIA JAKO SPECJALNOŚĆ:

Transmisje i części transmisyjne; **Koła** zębate; **Naprężacze** pasów i t. p. Konstrukcja lekka i solidna; wykonanie wzorowe; minimalne zużycie ropy i smarów. Dostawa normalnych części z zapasu.

Tokarki szybkotnące, konstrukcji nowoczesnej wykonane najdokładniej, o wysokości kół 150, 230 i 300 mm i długości toku do 3 metrów. Łby rewolwerowe, lunety, uchwyty samocentrujące. **Imadła** równoległe o szerokości szczęk 100 mm.

Wiertarki słupowe 32 i 40 mm.

Kalandry wszelkiego rodzaju dla przemysłu włókienniczego i papierniczego jak: rolkowe, frykcyjne, wodne, matowe, **finiszowe** prasy nieckowe (Muldenpressen). Wykonanie pierwszorzędne, w niczem nieustępujące najdroższemu zagranicznym kalandrom. Około 200 kalandrów w ruchu. **Reparacja** walców, obtaczanie, szlifowanie i obijanie bawełną, jutą lub papierem.

Kotły żeliwne oryg. Strebel'a do ogrzewań centralnych.

Ruszty ekonomiczne podług własnego systemu i **odlewy** według nadesłanych modeli lub rysunków.

Własne biura sprzedaży:

WARSZAWA	LWÓW	KRAKÓW	POZNAŃ	LUBLIN	GDĄSK
Jerozolimska 51	Zybkiewicza 39	Basztowa 24	Wały Z. Augusta 2	Krak.-Przedm. 58	Schüsseldamm 62

ZWYCZAJNE WALNE ZGROMADZENIE CZŁONKÓW POLSKIEGO ZWIĄZKU PRZEMYSŁOWCÓW METALOWYCH.

W piątek dnia 13 czerwca 1924 r. o godz. 18-ej w lokalu Centralnego Związku Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów w Warszawie, Chmielna 2 m. 8, odbędzie się Zwyczajne Walne Zgromadzenie członków Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych z następującym porządkiem dziennym:

1) Otwarcie Zgromadzenia przez Prezesa Rady;
2) Wybór przewodniczącego, sekretarza i skrutatorów;

3) Zatwierdzenie protokołu Nadzwyczajnego Walnego Zgromadzenia z dnia 20. II. 1924 r.

4) Sprawozdanie z działalności Związku za r. 1923;

5) Bilans za 1923 r.;

6) Sprawozdanie komisji rewizyjnej;

7) Stan obecny przemysłu i środki sanacyjne;

8) Plan działania na przyszłość najbliższą;

9) Wybory członków Rady i zastępców;

10) Wybory członków komisji rewizyjnej;

11) Sprawy bieżące: a) ustalenie znaku dla członków;

12) Wnioski członków.

O ile powyższe Zgromadzenie Walne nie dojdzie do skutku z powodu nieobecności liczby członków z dostatecz-

na ilość głosów, następne Zgromadzenie Walne, na podstawie art. 35 statutu, odbędzie się W SOBOTĘ DNIA 21 CZERWCA 1924 r. o godzinie 18-iej w tymże lokalu i z tymże porządkiem dziennym i będzie prawomocne bez względu na liczbę członków obecnych.

Z GRUPY II WYTWÓRNI MASZYN I NARZĘDZI ROLNICZYCH P. Z. P. M.

W sobotę dnia 21 czerwca 1924 r. o godz. 12 w p. w lokalu Centralnego Zw. P. P. G. H. i F. w Warszawie, Chmielna 2 m. 8. odbędzie się Zwyczajne Walne Zgromadzenie Członków Grupy II P. Z. P. M. z następującym porządkiem dziennym:

- 1) Otwarcie Zgromadzenia przez prezesa Zarządu;
- 2) Wybór przewodniczącego i sekretarza;
- 3) Zatwierdzenie protokołu Walnego Zgromadzenia z dn. 4-go maja 1923 roku;
- 4) Sprawozdanie z działalności Grupy;
- 5) Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej;
- 6) Zatwierdzenie budżetu na 1924 rok i ustalenie składek na 1924 rok;
- 7) Wybór członków Zarządu, ich zastępców i członków Komisji Rewizyjnej;
- 8) Sprawy kredytowe;
- 9) Sprawy celne i surowców;
- 10) Ogólny stan przemysłu maszyn rolniczych;
- 11) Sprawy bieżące i wnioski członków.

STAŁA WYSTAWA WYROBÓW PRZEMYSŁU WOJENNEGO.

Departament X Przemysłu Wojennego ministerstwa spraw wojskowych urządza w sali posiedzeń nowego gmachu ministerstwa przy ul. Nowowiejskiej w Warszawie specjalny gabinet wystawowy wyrobów fabryk, zarówno państwowych, jak prywatnych, które pracują w dziedzinie przemysłu wojennego.

Uważając, że udział zbiorowy członków P.Z.P.M., interesowanych w tej wystawie, jest wskazany zarówno ze względu na całokształt obrazu wytwórczości zrzeszonego przemysłu metalowego, jak ze względu na celowe wyzyskanie miejsca i wynikającą stąd oszczędność, Zarząd Związku prosi Członków o zgłaszanie swego udziału do biura Związku.

ZMNIĘSIENIE PRODUKCJI PRZYCZYŃĄ DROŻYŹNY.

(Dokończenie — p. Nr. 22 „P. M.“).

Niezmiernie ważnym czynnikiem drożyzny wyrobów jest powojenny wzrost płac robotników nieprodukcyjnych w stosunku do produkcyjnych. Stosunek ten przedstawia się w ten sposób, że na każde 100 marek robocizny produkcyjnej przypadało robocizny nieprodukcyjnej:

w r. 1914 — 41 marek
" 1923 — 90 "

W ogólnej sumie płac przed wojną płace nieprodukcyjne stanowiły 29,8%, po wojnie — 47,35%, czyli wzrosły o 60%. Wzrost ten tłumaczy się nie tylko stosunkowym wzrostem ilości robotników nieprodukcyjnych, ale także nieproporcjonalnym wzrostem ich wynagrodzeń.

I tak: na godzinę zarabiał robotnik:

	produkcyjny	nieprodukcyjny	nieprodukcyjny
	akordowy	dniewkowy	dniewkowy
w r. 1914 — marek złotych	1,00	0,70	1,45
dn. 1. X. 1923 — milionów marek papierowych	46	37	30
dn. 1. X. 1923 — zarobek stosunkowy	1,00	0,80	0,65

to znaczy, że stosunkowy zarobek godzinowy robotnika niewykwalifikowanego wzrósł z 0,45 do 0,65, czyli prawie o 45% więcej, aniżeli robotnika produkcyjnego. Socjalistyczna zasada równości wyraziła się tu w sposób niezmiernie szkodliwy, zniechęcając zdolnych robotników do zdobywania wyższych kwalifikacyj.

W równie niekorzystny dla kosztów sposób wyraził się stosunek płac kobiecych do męskich. Przed wojną stosunek ten wyrażał się 55 do 60%, dziś wynosi 75% i więcej.

Wyższe stosunkowo wynagrodzenie niższych kategorii pracy daje się stwierdzić również w płacach pracowników („Angestellte“). Zwykły pisarz fabryczny pobierał przed wojną 115 marek miesięcznie, gdy inżynier z akademickim wykształceniem, po pewnej praktyce, otrzymywał około 275 marek, czyli o 140% więcej. W październiku 1923 r. różnica ta wynosiła natomiast tylko 47%. Płaca pisarza w stosunku do płacy inżyniera wzrosła zatem o 70%.

Prócz wyżej wyluszczonej przyczyny podrożenia produkcji, na zwiększenie jej kosztów wpływa skrócenie czasu pracy, które p. Bolz poddaje bardzo szczegółowej analizie liczbowej w drugim rozdziale swego artykułu. W przedsiębiorstwie, które służyło za przedmiot badania, normalny dzień pracy przed wojną w r. 1913/14 wynosił, podług regulaminu fabrycznego, 8¹/₄ godzin, faktycznie jednak średni dzień roboczy, obliczony z ilości przepracowanych rzeczywiście godzin (łącznie z nadliczbami) wyniósł 8,85 godziny. Całkiem odwrotny stosunek wykazał rok 1921/22 w temże przedsiębiorstwie: zamiast ustawowych 8 godzin, faktyczny dzień roboczy, na skutek umowy zbiorowej i innych przyczyn, wyniósł tylko 6,94 godziny, czyli o 1,91 godziny mniej dziennie; a zatem, w porównaniu z przedwojennym, czas pracy został skrócony o 21,6%. Autor bada szczegółowo czynniki, które złożyły się na to skrócenie i otrzymuje następujące zestawienie:

1. Ustawowe skrócenie dnia roboczego z 8 ¹ / ₄ godzin na 8 godz.	0,25	godz. =	2,82%
2. Zmniejszenie z 8 godz. na 7,77 skutkiem umów zbiorowych	0,23	" =	2,60%
3. Zmniejszenie ilości godzin nadliczbowych (średnio dziennie)	0,73	" =	8,25%
4. Zmniejszenie skutkiem większej ilości meldowanych zachorowań	0,475	" =	5,36%
5. Zmniejszenie skutkiem urlopów	0,131	" =	1,48%
6. Zmniejszenie skutkiem strajków	0,098	" =	1,11%
Razem	1,914	godz. =	21,62%

Zmniejszenie czasu pracy skutkiem częstszych zachorowań autor tłumaczy nie tylko istotnym pogorszeniem stanu zdrowotności po wojnie, ale także mniejszą chęcią do pracy, szczególnie personelu żeńskiego w miesiącach letnich.

Co się tyczy urlopów, to w firmie badanej urlopy były w zwyczajnie przed wojną dla starszych i zasłużonych robotników i robotnic i wyniosły w r. 1907 średnio 0,63 dnia na robotnika. W roku 1922 na zasadzie umowy zbiorowej liczba ta wzrosła średnio do 5 dni na robotnika rocznie. Należy z naciskiem podkreślić, że w Niemczech sprawa urlopów reguluje się

umowami zbiorowemi i że przymusu ustawowego co do nich niema. Jesteśmy więc i w tym razie znacznie radykalniejsi od Niemców. W omawianym koncernie urlopy w r. 1922 były udzielane w sposób następujący:

po 1/2	do 1 roku pracy	— 3 dni urlopu
" 1	" 2 lat	" — 4 " "
" 2	" 3 " "	" — 5 " "
" 3	" 6 " "	" — 6 " "
" 6	" 10 " "	" — 7 " "
" 10	" 25 " "	" — 8 " "
powyżej	25 " "	" — 9 " "

W końcowym wywodzie ze swych badań autor zastanawia się nad przytoczonymi liczbami i powiada, że na podobne zmniejszenie wydajności pracy nie może sobie pozwolić naród, który przegrał wojnę i musi płacić ciężkie odszkodowania wojenne. Należy zerwać, jego zdaniem, ze schematycznym 8 godzinnym dniem pracy, ale też nie powiększać go w tem sam schematyczny sposób. Należy powrócić do przedwojennej swobody w ustanawianiu czasu pracy stosownie do potrzeb życia gospodarczego. Gdzie można, gdzie praca jest lekka i łatwa, tam trzeba koniecznie pracować po 9 i 10 godzin, pozostawiając 8-mio godzinny lub nawet krótszy dzień pracy tam, gdzie tego zachodzi potrzeba ze względu na rodzaj produkcji. Tylko pracując usilniej i dłużej można zwiększyć wytwórczość i tem samem osiągnąć taniocść produktów przemysłowych, co wyjdzie przedewszystkiem na korzyść robotnika.

W Nr 3 „P. M.“ pisaliśmy, że Niemcy trzeźwieją po upojeniu rewolucyjnym. W Polsce jesteśmy jeszcze od tego momentu bardzo dalecy. Na naradzie pod przewodnictwem ministra Kiedronia d. 17 maja r. b. posłowie sejmowi ze stronnictw robotniczych zapowiedzieli ostrą opozycję przeciw próbom naruszenia „zdobyczy socjalnych“. Życie jednak zrobi swoje: będziemy musieli dłużej pracować, — jeżeli nie u siebie w kraju, to... u obcych.

OSTATNI WSKAŹNIK DROŻYŹNIANY.

Koszt utrzymania w Warszawie w maju w stosunku do kwietnia 1924 r. zmniejszył się o 0,9%.

DOSTAWY DLA KOLEI WSCHODNIO-CHIŃSKIEJ.

W wydziale handlu zagranicznego ministerstwa przemysłu i handlu jest do przejrzania spis szczegółowy materiałów, potrzebnych na rok bieżący zarządowi Kolei Wschodnio-Chińskiej w Charbinie.

W spisie tym są metale i wyroby metalowe, maszyny, narzędzia i t. d. Oferty na te przedmioty można składać w języku polskim, adresując je bezpośrednio do zarządu Kolei po angielsku: Direction of the East Chinese Railway, Charbin, Manchuria.

Jednocześnie ministerstwo komunikuje o istnieniu w Mandżurji znacznego zapotrzebowania na topory, piły, pilniki i inne narzędzia dla tamtejszych koncesji leśnych (ok. 10-tu) w pasie wyłączenia rzeczony koleji. Wzory tych narzędzi znajdują się w ministerstwie do obejrzenia. Zapotrzebowanie roczne z jednej tylko koncesji wynosi:

- 1) 100 tuz. toporów wagi nie mniej 2³/₄ kg., cena obecna w Charbinie ok. 14 dolar. amer. za tuzin.
- 2) 150 tuz. pił poprzecz. dług. 5¹/₂ stóp, cena obecna ok. 1,23 dolara za sztukę.
- 3) 250-tuz. pilników trójkątnych Nicolsona, długość 7 cali, cena ok. 3 dolarów za tuzin.

POLSKA WYSTAWA PRZEMYSŁOWA W KONSTANTYNOPOLU.

Wystawa odbędzie się w okresie od 12 września do 3 października 1924 r. i zostanie połączona z targiem, polegającym na przyjmowaniu obstalunków na podstawie wystawionych wzorów. Warunki udziału w wystawie są następujące:

1) udział w wystawie mogą brać wszelkie przedsiębiorstwa wytwórcze, mające siedzibę w granicach Państwa Polskiego oraz W. M. Gdańska;

2) wystawiane mogą być wszelkie artykuły, pod warunkiem, że są produkowane w Polsce;

3) przedmioty, przeznaczone na wystawę, winny być dostarczone do najbliższego oddziału jednego ze wskazanych towarzystw transportowych i ekspedycyjnych.

Towarzystwa transportowe skoncentrują wszystkie przesyłki w Warszawie, skąd cały transport wyruszy zbiorowym pociągiem wprost do Konstantynopola. Pociąg wystawowy odjedzie z Warszawy dn. 1 sierpnia roku bież.

4) opłata od wystawców jest pobierana w wysokości, jaka będzie umówiona osobno w każdym wypadku i będzie zależna od szeregu specjalnych momentów: rodzaju, wagi i ilości eksponatów.

Wszelkie należności muszą być zapłacone w dwóch ratach: przy podpisaniu deklaracji i dn. 1 lipca 1924 r. Zabezpieczeniem zaległych należności są eksponaty wystawowe, które będą wydawane uczestnikom po całkowitem uregulowaniu należności.

Każdemu uczestnikowi wystawy przysługuje prawo uzyskania ulg dla przejazdu dwóch osób. Ulgi będą polegały na a) zniżkach kolejowych, b) udogodnieniach kwaterekowych w Konstantynopolu i c) zniżkach opłat za paszport zagraniczny.

Ilość paszportów ulgowych będzie ściśle skontyngentowana, ten więc tylko uzyska ulgę paszportową, kto wcześniej zgłosi udział w wystawie.

Życzący wziąć udział winni przesłać deklarację do biura wystawy — Warszawa, Elektoralna 2, pokój 26.

Termin składania deklaracji upływa dnia 1 lipca 1924 r. Termin dostarczenia eksponatów dn. 15 lipca 1924 r.

RYNEK TOWAROWY NA SUROWCE I ARTYKUŁY TECHNICZNE DLA PRZEMYSŁU METALOWEGO.

Ceny hurtowe na surowce i artykuły techniczne dla przemysłu metalowego w dniu 5/VI 1924 r. w złotych (pg. danych S. A. „Zjednoczeni Polscy Przemysłowcy Metalowi“).

a) za 1 tonę franco wagon stacja załadowania:

Surówka odlewnicza „Chlewiska“ na węglu	Zł.gr.
drzewnym	180.—
Surówka odlewnicza „Stąporków“ № I	180.—
„ „ „ Witkowicka № I	177.—
Złom żeliwny (fragment lany)	95.—
Żelazo handlowe krajowe	234.—
Bednarka gorąco walcowana	270.—
Bednarka zimno walcowana	468.—
Walcówka (druć okrągłą od 5 ¹ / ₂ do 13 mm., kwadratowy od 5 ¹ / ₄ do 8 mm.)	288.—
Błacha (cena zasadnicza)	297.—
Koks karwiński	48,10
„ „ „ górnośląski twardy	39.—
„ „ „ miękki	37,60
Węgiel kowalski myty cieszyński	36,65
„ „ „ dąbrowski gruby	25,82
„ „ „ górnośląski gruby	29,60
Cegła ogniotrwała normalna (za sztukę gr. 16)	64.—
„ „ „ kopulakowa	67,50
Gлина ogniotrwała mielona	25.—
Zaprawa szamotowa	32,50
Grafit podwójnie szlamowany	132.—

Ceny pokostu, olejów i benzyny oraz ceny materiałów drzewnych pozostają bez zmiany. (Patrz Nr. 22 „P. M.“).

NOTATKI.

Istota podatku obrotowego. Niech A będzie cena zboża, niech B oznacza przyrost ceny po zmieleniu tego zboża na mąkę; niech C oznacza nowy przyrost ceny po wypieczeniu z tej mąki chleba; niech wreszcie D będzie przyrost ceny pieczywa skutkiem sprzedaży go w sklepie spożywczym lub w jadłodajni.

Po uwzględnieniu podatku obrotowego w wysokości 2,5% każdorazowej ceny otrzymamy, że:

cena zboża będzie 1,025 A;
cena mąki = $(1,025 A + B)$ 1,025;
cena pieczywa po wyjściu z piekarni:
 $[(1,025 A + B) 1,025 + C]$ 1,025;
cena pieczywa, sprzedanego ze sklepu lub w jadalni:
 $\{[(1,025 A + B) 1,025 + C] 1,025 + D\}$ 1,025
Otwierając nawiasy, otrzymamy, że spożywcza zapłaci za pieczywo:
 $1,025^4 A + 1,025^3 B + 1,025^2 C + 1,025 D$.
Wzrór powyższy wskazuje wyraźnie, co jest przyczyną nadmiernie dużej różnicy pomiędzy ceną surowca a ceną gotowego wyrobu.

Ceny metali według notowań giełdy londyńskiej
(w złotych po kursie średnim dnia za 1 tonnę metr.).

Data	27/5	29/5	2/6	3/6	4/6
Średni kurs waluty	22,52	22,38	22,33	22,39	22,45
Antymon	1090	1101	910	1088	—
Cyna standard	4630	4651	4670	4622	—
Cynk hutniczy	690	686	670	683	—
Miedź elektrolityczna	1480	1481	1480	1488	—
standard	1360	1356	1350	1362	—
Ołów miękki hutniczy	700	694	700	705	—
Rtęć	8940	8886	8850	8890	—

WYDAWCA: W imieniu Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych: Dyrektor Zarządzający inż. **S. J. Okolski**.
REDAKTOR inż. **Maurycy Chorzewski**.

CENY OGŁOSZEŃ: *Przed tekstem:* cała strona złp. 100; pół strony złp. 60; $\frac{1}{4}$ strony złp. 35; $\frac{1}{8}$ strony złp. 20;
Za „ „ „ „ „ 80; „ „ „ „ „ 45; „ „ „ „ „ 27; „ „ „ „ „ 15;
1 Złp. równy frankowi złotemu podług kursu urzędowego w dniu poprzedzającym dzień płatności rachunku.

SPÓŁKA AKCYJNA
BUDOWY KOTŁÓW PAROWYCH I MASZYN
„W. FITZNER I K. GAMPER“
WYDZIAŁ BUDOWY OBRABIAREK
SOSNOWIEC

buduje serjami przy pomocy kalibrów tolerancyjnych i przyrządów do masowej fabrykacji:

Precyzyjne TOKARKI pociągowe szybkobieżne, lekkiego i średniego typu, z napędem przez koło pasowe stopniowe, o wysokości kłów 150—210 mm i długości toczenia 1—2 mtr.; **TOKARKI** z jednokołowym napędem i skrzynką „Nortona“ o wysokości kłów 268 mm i długości toczenia 2000 mm; **OBCINARKI** do cięcia metali, żelaza i stali do 80 mm średnicy; **Podwójne CENTROWKI poziome** do centrowania wałków do 100 mm śred.; **WCISKARKI** do trzpieni 60 mm śred. i największej średnicy kół 420 mm śred.; **STRUGARKI poprzeczne** z jednokołowym napędem, o skoku 400 do 500 mm; **Pionowe WIERTARKI szybkobieżne** z jednokołowym napędem i skrzynką syst. „Nortona“, do racjonalnego wiercenia otworów do 50 mm średnicy.

Źródła zakupu:

- Armatura na parę i wodę:**
S. A. Handlu i Przemysłu Metalowego M. Lisowski. Warszawa, ulica Nowowiejska Nr. 22, tel. 173-90 i 210-59.
- Beczki żelazne:**
Tow. Akc. Wł. Gostyński i S-ka w Warszawie, Mokotowska 3, tel. 14-84.
* S. A. Handlu i Przemysłu Metalowego M. Lisowski. Warszawa, ulica Nowowiejska Nr. 22, tel. 173-90 i 210-59.
- Dźwigniki—Łańcuchy:**
Bracia Jenike, inż., Warszawa, Żórawia 12. tel.: 29-64 i 220-00.
* Tow. Akc. Wł. Gostyński i S-ka w Warszawie, Mokotowska 3, tel. 14-84.
* Warsz. Fabr. Masz. windowych „Siła“, Chłodna 5, tel. 47-78.
- Garbarskie maszyny:**
B-cia Steinberg i Sp. w Warszawie, Wronia 80.
- Gwoździarki i ciągarki:**
B-cia Steinberg i Sp. w Warszawie, Wronia 80.
- Imadła ślusarskie kute:**
S. A. Handlu i Przemysłu Metalowego M. Lisowski. Warszawa, ulica Nowowiejska Nr. 22, tel. 173-90 i 210-59.
- Konstrukcje żelazne:**
Inż. Gniazdowski i Janiszewski Sp. Akc. w Lublinie.
* S. A. Handlu i Przemysłu Metalowego M. Lisowski. Warszawa, ulica Nowowiejska Nr. 22, tel. 173-90 i 210-59.
- Konstrukcje żelazne, schody, cieplarnie:**
Tow. Akc. Wł. Gostyński i S-ka w Warszawie, Mokotowska 3, tel. 14-48.
- Kotły parowe:**
S. A. Handlu i Przemysłu Metalowego M. Lisowski. Warszawa, ulica Nowowiejska Nr. 22, tel. 173-90 i 210-59.
- Kuto lane odlewy:**
Inż. Gniazdowski i Janiszewski, Sp. Akc. w Lublinie.
- Kuźnie połowe:**
Tow. Akc. Wł. Gostyński i S-ka w Warszawie, Mokotowska 3, tel. 14-84.
- Liny stalowe—Druć stalowy:**
Bracia Jenike, inż., Warszawa, Żórawia 12, tel.: 29-64 i 220-00.
- Lokomobile przemysłowe:**
Nitsche i S-ka, Fabryka Maszyn w Poznaniu.
- Łańcuchy**
Warsz. Fabr. Masz. windowych „Siła“, Chłodna 5, tel. 47-78.
- Łańcuchy „Galla“:**
Transmisyjne, ciężarowe i rolkowe wszelkich wymiarów. Bracia Mencil, Fabryka Wyróbów Żelaznych, Warszawa, ul. Czerwonego Krzyża 3, tel. 13-83.
- Maszyny rolnicze:**
Nitsche i S-ka, Fabryka Maszyn w Poznaniu.
- Maszyny ceglarskie:**
B-cia Kanczewscy S. A. w Częstochowie.
- Odlewnie żelaza:**
Tow. Akc. Wł. Gostyński i S-ka w Warszawie, Mokotowska 3, tel. 14-84.
- Odlewnie żelaza i metali:**
S. A. Handlu i Przemysłu Metalowego M. Lisowski. Warszawa, ulica Nowowiejska Nr. 22, tel. 173-90 i 210-59.
* B-cia Kanczewscy S. A. w Częstochowie.
- Okna żelazne:**
Tow. Akc. Wł. Gostyński i S-ka w Warszawie, Mokotowska 3, tel. 14-84.
* Krawczyk i S-ka w Zawierciu.
- Prasy ekscentryczne, frykcyjne i balansowe:**
B-cia Steinberg i Sp. w Warszawie, Wronia 80.
- Prasy, tłoczkarki cierne, mimośrodowe i balansowe:**
B-cia Kanczewscy S. A. w Częstochowie.
- Pędnie:**
Krawczyk i S-ka w Zawierciu.
* B-cia Steinberg i S-ka, w Warszawie Wronia 80.
* B-cia Kanczewscy S. A. w Częstochowie.
- Pompy:**
Brandel, Witoszyński i S-ka, Grochowska 37.
- Sikawki i narzędzia ogniowe:**
Bracia Mencil, Fabryka Wyróbów Żelaznych i Sikawek. Warszawa, ul. Czerwonego Krzyża 3, tel. 13-83.
- Suwnice (krany) mostowe, przesuwne, dźwigi pionowe-elektryczne, transmisyjne, ręczne:**
Inż. Gniazdowski i Janiszewski, Sp. Akc. w Lublinie.
* Bracia Jenike, inż. Warszawa, Żórawia 12, tel.: 29-64 i 220-00.
- Turbiny wodne syst. Francis'a o wysokim współczynniku pożytecznego działania.** L. Warwasiński, J. Wojakowski i Sp. Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza w Noworadomsku.
- Wagony wąskotorowe osobowe i towarowe:**
S. A. Handlu i Przemysłu Metalowego M. Lisowski. Warszawa, ulica Nowowiejska Nr. 22, tel. 173-90 i 210-59.
* Tow. Akc. Wł. Gostyński i S-ka w Warszawie, Mokotowska 3, tel. 14-84.
- Walce młyńskie utwardzone:**
St. Weigt i S-ka, Łódź, Senatorska 22, tel. 2-87.
- Wiertarnie kolumnowe szybkobieżne:**
Najnowszego typu. L. Warwasiński, J. Wojakowski i Sp. Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza w Noworadomsku.